

Sevda Abbasova, Nazilə Abdullazadə¹
ALI TƏHSİLDƏ KOMPETENSİYA ƏSASLI YANAŞMA

2005-ci ildə Azərbaycan Bolonya Prosesinə qoşulmuş və beləliklə də Avropa Ali Təhsil Məkanına qoşulmaq və öz ali təhsil sisteminin Avropa ölkələrinin ali təhsil sistemi ilə uzlaşdırılmasına dair öhdəlik götürmüşdür. 2015-ci ildə qəbul olunmuş “Avropa Ali Təhsil Məkanında Keyfiyyət Təminatı üzrə Standartlar və Təlimatlar” (ESG) adlı sənəddə qeyd olunduğu kimi, kompetensiya əsaslı və tələbəəsaslı yanaşma Bolonya prosesinin başlıca prinsiplərindəndir. Kompetensiya - şəxsin hər hansı bir işi düzgün icra etmə, hər hansı bir fəaliyyət və ya tədqiqat sahəsində, eləcə də peşəkarlıq və şəxsi inkişaf prosesində bilik, bacarıq, sosial və ya metodoloji qabiliyyətlərdən istifadə etmə, müvafiq bilik, bacarıq və yanaşmadan istifadə edərək, fəaliyyətin peşəkar mühitdə tələb olunan standartlara uyğun icra etmə bacarığıdır (Azərbaycan Respublikasının ömürboyu təhsil üzrə Milli Kvalifikasiyalar Çərçivəsi, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabininin 2018-ci il 18 iyul tarixli 311 nömrəli qərarı). Təlim nəcələri – təhsilalanın nələri bildiyini, mənimsədiyini və təlim prosesini birdikdən sonra nəyi edə biləcəyini göstərən, eləcə də bilik, bacarıq və kompetensiyaları (səriştələri) müəyyən edən göstəricilərdir (Azərbaycan Respublikasının ömürboyu təhsil üzrə Milli Kvalifikasiyalar Çərçivəsi, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabininin 2018-ci il 18 iyul tarixli 311 nömrəli qərarı). Kvalifikasiya şəxsin müvafiq standartlara uyğun səriştələrə, bacarıqlara malik olduğunun sertifikat və ya diplom vasitəsilə rəsmi şəkildə təsdiq edilməsidir.

Ümumi və xüsusi kompetensiyalar/ təlim nəcələri. Kompetensiya və təlim nəcələrinin iki növü mövcuddur: ümumi (“yumşaq bacarıqlar” da adlandırılır) və xüsusi bacarıqlar. Ümumi bacarıqlara aşağıdakıları misal göstərmək olar: liderlik, rəqəmsal savadlılıq, komandada iş, ana dilinə və ən azı bir xarici dildə səliss ünsiyyət bacarıqları, hər hansı bir tapşırığı verilmiş vaxt çərçivəsində icra etmək bacarığı, stress şəraitində işləmək bacarığı, və s. Kvalifikasiya hər hansı bir səlahiyyətli orqan tərəfindən təqdim edilmiş və normal halda rəsmi olaraq tanınmış ali təhsil proqramının uğurla birilməsindən sonra konkret təlim nəticələrinin əldə olunmasını təsdiq edən hər hansı bir dərəcə, diplom və ya digər bir təsdiqedicisi sənəddir (“Avropa Ali Təhsil Məkanının Kvalifikasiyalar Çərçivəsi. Kvalifikasiyalar Çərçivələri üzrə Bolonya İşçi Qrupu”, www.vtu.dk).

Kompetensiya əsaslı təhsil şəxsin formal, informal və qeyri-formal təhsil vasitəsilə, eləcə də digər həyat şəraitində əldə olunan bilik və bacarıqları ilə iş yerində hansı işi yerinə yerə biləcəyinə yönəlmiş bir təhsil formasıdır. Bundan başqa, kompetensiya əsaslı təhsil iqsadiyyatın tələblərinə cavab verə bilən, iş axtarmaqda olan məzunların işinə yaraya bilən, beynəlxalq mobilliyi dəstəkləyən və daha əvvəl əldə olunmuş bilik və bacarıqların tanınmasını dəstəkləyən bir yanaşma növüdür. Kompetensiya əsaslı yanaşmada təhsil proqramının və onun hər bir modulunun aydın şəkildə müəyyən olunmuş təlim nəcələrinə əsaslanması tələb olunur. Təlim nəcələri kompetensiyanın mənimsənilməsinə şərait yaradır və peşə kvaliasiyasını formalaşdırır.

Cəmiyyətin gələcəyi onun təhsil səviyyəsi ilə ölçülür. Şəxsiyyətin mədəni və mənəvi inkişafında, cəmiyyətin və dövlətin tərəqqisində təhsilin rolu mühümdür. Cəmiyyətdə savadlı və ixtisaslı mütəxəssislərə həmişə ehtiyac olub. Əgər bir ölkənin təhsili cəmiyyətin tələblərinə uyğundursa, onun vətəndaşlarına əlçatandırsa, o bütün sahələrə müsbət təsir etməklə inkişafa rəvac verir. Bu baxımdan ölkəmizdə müasir təhsil sisteminin formalaşması davam edir. Təhsildə tətbiq olunan yeniliklər, müasir yanaşmalar islahatlar uğurlu nəticələrə yol açır.

Təhsilin məzmununun yeniləşməsi daima aktual problem kimi qarşıda durur. Pedaqoji prosesin yüksək səviyyədə təşkili, təlim prosesinə yeni pedaqoji texnologiyaların metod və priyomların tətbiqi təlimin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə xidmət edir. Bu gün Azərbaycanın təhsil sisteminə, onun məzmununda, forma və metodlarında, milli-mənəvi, ümumbəşəri dəyərlərə əsaslanmaqla ciddi dəyişikliklər aparılır. Bu işin uğurla həyata keçirilməsi üçün gənc nəsli əqli cəhətdən yetkin, zəngin elmi biliyə, geniş və hərtərəfli dünyagörüşə malik, müstəqil fəaliyyət göstərən, hadisələri dərk etməyi, bu hadisələrin axarını sərfəli istiqamətə yönəltməyi, müstəqil qərarlar qəbul etməyi bacaran şəxsiyyət, müasir tərəkürə malik vətəndaş yetişdirmək tələb olunur. Bu iş ümumtəhsil pilləsindən sonra ciddi və məsuliyyətli vəzifə kimi ali məktəb müəllimlərinin öhdəsinə düşür. Ali təhsil sisteminə çalışan hər bir müəllim yeni düşüncə tərzii ilə, müasir yanaşmalarla pedaqoji prosesə qoşulmalı, fəaliyyətləri ilə gələcək kadrların ümumi intellektual inkişafına təkən verməlidir.

Hazırda təlim prosesində nəzərə alınan əsas didaktik prinsiplərdən biri də şəxsiyyətyönümlülükdür. Bu prinsipin tələbinə görə, tələbələrə (şagirdlərə) sadəcə bilik və ya bacarıqlar deyil, milli səviyyədə müəyyən olunmuş ümumi nəticələrə uyğun kompetensiyalar formalaşdırılmalıdır. Kompetensiyalar keyfiyyət və ya mədəniyyət göstəricilərinə uyğun səriştələr, qabiliyyətlər, dəyərlər və ya mədəniyyətlər termini ilə də ifadə edilir.

Səriştə - əldə olunmuş bilik və bacarıqları praktik fəaliyyətdə effektiv və səmərəli tətbiq etmək qabiliyyətidir. O, şəxsin qazandığı bilik və bacarıqların konkret fəaliyyətin nəticəsinə çevrilməsini təmin edir. Səriştəyə əsaslanan təhsil sosial-iqtisadi inkişafa daha effektiv xidmət göstərir. Belə təhsil prosesini isə məhz yüksək peşə kompetensiyasına malik müəllim həyata keçirə bilər. 2018-ci il sentyabr ayından Avropa Komissiyasının Tvininq proqramının “Azərbaycanda ali təhsilin gücləndirilməsinə dəstək” layihəsi həyata keçirilmişdir. Layihə çərçivəsində seçilmiş Milli Təhsil Standartlarının kompetensiyalara əsaslanan yanaşmanı əks etdirməsi məqsədi ilə yenidən hazırlanması nəzərdə tutulmuşdur. Qeyd edək ki, layihənin əsas məqsədi Azərbaycanın ali təhsil sistemini səriştəyə əsaslanan təhsil yanaşmasına uyğunlaşdırmaqla daha da inkişaf etdirməkdən, eləcə də tələbəyönümlü təhsil sisteminə və təlim nəticələrinə əsaslanan yanaşmaya keçidi dəstəkləməkdən ibarətdir. Layihə iki il ərzində həyata keçirildi, onun icrasına Fransa, Latviya və Litvanın müvafiq qurumları və ekspertləri cəlb olundu. Məqsəd Azərbaycanda təhsilin keyfiyyəti, eyni zamanda ali təhsil proqramlarının kompetensiya əsaslı yanaşmaya uyğun olaraq yenidən hazırlanması

¹Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin dosentləri

üzrə konsepsiya və metodologiyanın işlənilib hazırlanması olmuşdur. Seçilmiş 3 prioritet sahələrdən birincisi pedaqoji sahə, yəni təhsil sahəsidir ki, burada əsas hədəf səriştə əsaslı ixtisasların hazırlanması, ali təhsil sahəsində mövcud olan təhsil proqramlarının Avropa təhsil standartlarına uyğun olaraq səriştə əsaslı və tələbəyönlü yanaşma əsasında yenidən hazırlanmasıdır. Müasir təhsil prosesinin məqsədi müəllimdən bilik və bacarıqların tələbəyə köçürülməsi deyil, tələbələrə davamlı özünüidarəetmə qabiliyyətini inkişaf etdirmək, analitik təhlil, sərbəst düşünmə, verilən məlumat və öz düşüncələri arasında əlaqələrin yaradılması, nəzəri bilikləri praktiki yollarla dərinləşdirmək və qazandığı bilik və bacarıqları gələcək peşə fəaliyyətlərində tətbiq etməkdir. 2020-ci ilin fevral ayında "Azərbaycanda ali təhsil sisteminin gücləndirilməsinə dəstək" adlı tvininq layihəsi üzrə təlimlər keçirilmişdir. Bu təlimdə biz də fəal şəkildə iştirak etdik. Həmin təlimdən bəzi məqamları nəzərə çatdırmaq istərdik. Təlimin əsas məqsədi innovativ tədris, təlim və qiymətləndirmə metodlarına, o cümlədən tələbələrə əsaslanan kurukulumların praktifada tətbiqini təmin etmək məqsədilə kreditlərin təlim nəticələri və tələbə yükünə əsaslanaraq paylanılmasına dair iştirakçıları tanış etmək idi. Eyni zamanda innovativ tədris, təlim, eləcə də son beynəlxalq praktika əsasında qiymətləndirməyə dair məlumatlılığı artırmaq, keyfiyyətli tədris və təlim təmin etmək məqsədilə innovativ tədris və təlim yanaşmaları və alətlər üzrə tənqidi təfəkkürün formalaşdırılması nəzərdə tutulmuşdu.

Sonda aşağıdakı təlim nəticələrinin əldə olunması gözlənilirdi:

-Tələbə əsaslı təhsilin mahiyyətini, onun elementlərini, prinsiplərini və təsir amillərini izah edə biləcək;
- İnnovativ tədris və təlim praktikasını təmin etmək məqsədilə müxtəlif yanaşmaları həmkarları ilə müzakirə edə biləcək;

- Təlim nəticələri konsepsiyasını, onun qiymətləndirilməsi və həyata keçirilməsi üzrə müxtəlif yanaşmaları anlayacaq və izah edə biləcək;

-Əldə edilmiş anlayış və bacarıqları peşə fəaliyyətində tətbiq edə biləcək.

Beləliklə, tələbəyönlü təhsil sistemi müasir dövrün tələbi olmaqla tələbələrdə müstəqil düşünmə, şəraitə uyğun düzgün qərar qəbul etmə bacarığı, ətrafında baş verən proseslərə fəal müdaxilə, rəqabətqabiliyyətli cəmiyyətdə öz mövqeyini tapma kimi keyfiyyətlər formalaşdırılmalıdır.

Ədəbiyyat

1. "Avropa Ali Təhsil Məkanının Kvalifikasiyalar Çərçivəsi. Kvalifikasiyalar Çərçivələri üzrə Bolonya İşçi Qrupu", www.vtu.dk).
2. (Azərbaycan Respublikasının ömürboyu təhsil üzrə Milli Kvalifikasiyalar Çərçivəsi, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabininin 2018-ci il 18 iyul tarixli 311 nömrəli qərarı).
3. İnnovativ tədris, təlim və qiymətləndirmə. Bakı, 18-20 fevral, 2020.

КОМПЕТЕНТНОСТНЫЙ ПОДХОД В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ

Резюме

В статье рассматривается реализация студентоцентрированного обучения и обучения. С этой целью следует учитывать следующее: уважительное отношение к учащимся и удовлетворение их потребностей, позволяя использовать новаторские методы обучения в образовании; рассматривать и применять реализацию образования по-разному в соответствующих случаях; умело использовать различные современные педагогические методы; постоянно оценивать и адаптировать формы обучения и педагогические методы; стимулировать у учащихся чувство независимости при условии, что они получают соответствующее руководство и помощь со стороны учителя; поощрять установление отношений между учениками и учителями на основе взаимного уважения; установить соответствующие процедуры для рассмотрения жалоб студентов.

Ключевые слова: компетентностное обучение, инновационное обучение, система обучения

COMPETENCE APPROACH IN HIGHER EDUCATION

Summary

The article discusses the implementation of student-centered learning and teaching. To this end, the following should be considered: respect for students and satisfaction of their needs, allowing the use of innovative teaching methods in education; to consider and apply the implementation of education in different ways as appropriate; skillfully use various modern pedagogical methods; continually assess and adapt teaching forms and pedagogical methods; foster a sense of independence in students, provided they receive appropriate guidance and assistance from a teacher; encourage the establishment of relationships between students and teachers based on mutual respect; establish appropriate procedures for handling student complaints.

Key words: competence-based learning, innovative learning, learning system, student-centered learning

RƏYÇİ: dos.E.Vəliyeva

Алекперова Лейла

К ВОПРОСУ ОБ АКТИВИЗАЦИИ РЕЧЕВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОБУЧАЮЩИХСЯ НА ВТОРОМ ЯЗЫКЕ

Азербайджанская система образования претерпевает постоянные изменения. Модернизация процесса обучения второму языку неуклонно приводит каждого преподавателя к пониманию того, что необходимо искать такие лингводидактические технологии, которые бы смогли заинтересовать обучающихся и мотивировать их на изучение второго языка.

Проблема активности личности в обучении как ведущий фактор достижения целей обучения, общего развития личности требует принципиального осмысления важнейших элементов обучения (содержания, форм,